

Cykliskt uppträdande av mindre och tretåig hackspett vid Hammarö fågelstation

Jan Rees

De nordiska hackspettarna, med undantag av den tropikflyttande göktytan, karakteriseras ofta som utpräglade stannfåglar. Trots detta kan bland andra större, mindre och tretåig hackspett företa omfattande vandringar (Alerstam 1990), vilket påvisats vid flera av de nordiska fågelstationerna (t.ex. Roos 1984). Vad som orsakar populationsfluktuationer och invasionsrörelser är oftast inte klarlagt, även om det är känt att då den större hackspetten övergår från insektsföda till barrträdsfrön vintertid, är arten starkt beroende av frösättningen hos tall och gran (Alerstam 1990, Nilsson m.fl. 1992). Dålig tillgång på dessa frön kan alltså utlösa invasionsrörelser mot söder. I samband med exceptionella granbarkborreår under 1970-talet, då det således fanns gott om hackspettföda i skogarna, noterades kraftiga ökning av de värmländska hackspettbestånden (Ehrenroth 1994).

Den mindre hackspetten häckar främst i södra och mellersta Sverige men artens utbredningsområde når ända upp till fjällets björkbälte. I likhet med de flesta andra hackspettar livnär sig den mindre hackspetten främst på vedlevande insekter och är alltså beroende av god tillgång på döda och döende träd, samt stort inslag av löv-

träd. Den tretåiga hackspetten häckar sparsamt i de norra tre fjärdedelarna av landet och föredrar barrskog med endast måttliga inslag av lövträd. Arten är beroende av död ved och verkar föredra lite sumpigare områden med gott om döda granar. Båda arterna minskade betydligt under 1900-talets andra hälft beroende på det moderna skogsbruket med minskade arealer lövskog, fragmentering av skogsbestånd samt utdikning av sumpskog.

Mindre hackspett Foto: Göran Ekström

Material

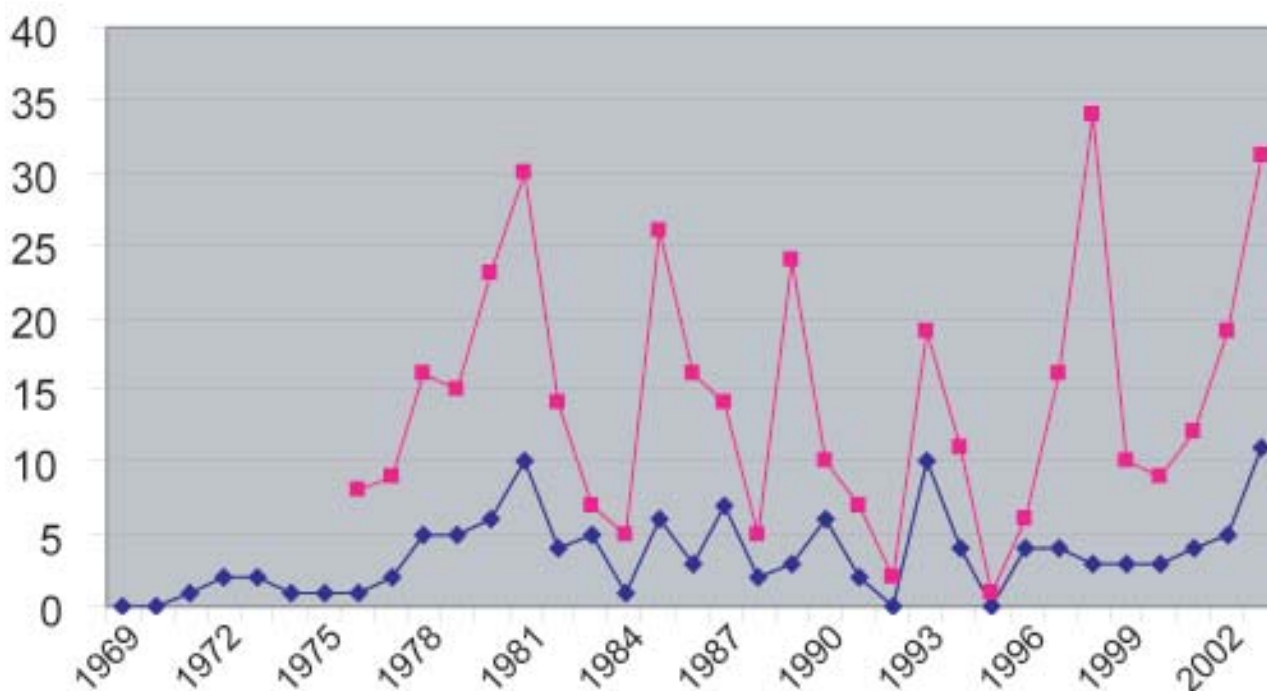
Uppsatsen baseras främst på de ringmärkningsdata som samlats in vid Hammarö fågelstation under åren 1969 till 2003, d.v.s. de år som standardiserad ringmärkning förekommit vid stationen. Fångsten sker främst med slöjnet och sedan 1977 har även nät i hissanordningar använts vilket troligtvis ökat antalet fångade hackspettar. Dessutom redovisas resultat från de s.k. krysskorten, där antalet observationsdagar för varje art kan utläsas.

Mindre hackspett

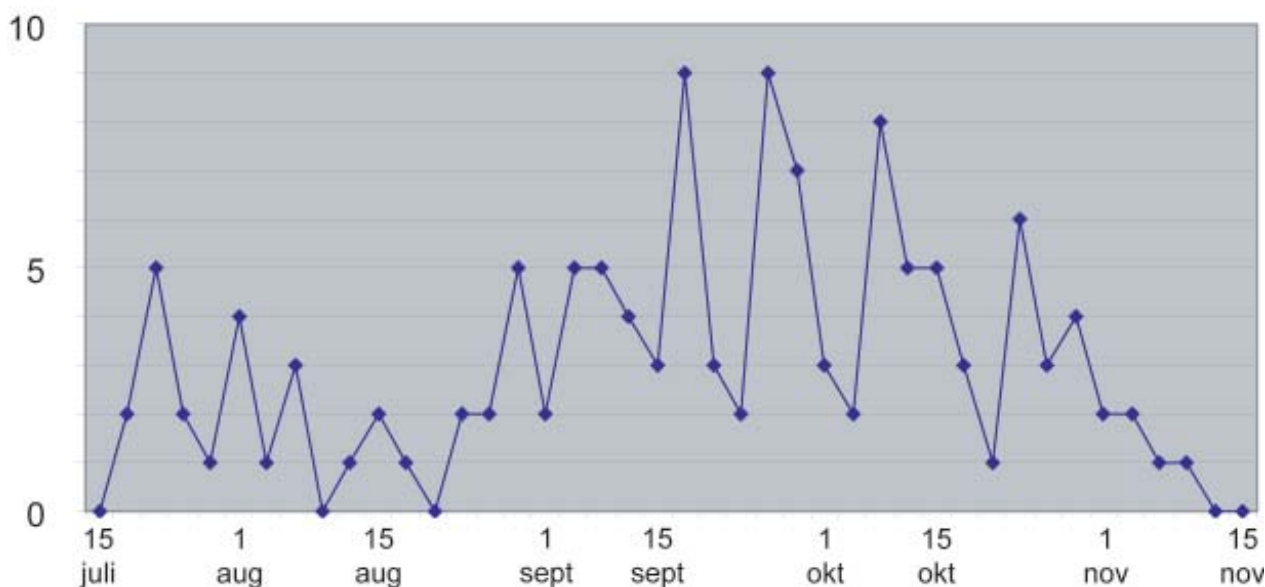
Ett smärre antal mindre hackspettar ringmärks vid Hammarö så gott som varje år. Toppnoteringarna ligger på elva ringmärkta exemplar 2003 och tio fåglar vardera 1981

och 1993. Antalet observationsdagar, avspeglat i krysskorten, är vissa år betydligt högre än ringmärkningssumman och det är uppenbart att den mindre hackspetten är en svärfångad art vid stationen. Ur observationsdiagrammet kan en tydlig fyra eller femårig cyklicitet utläsas. Toppnoteringar inföll åren 1980-81, 1985, 1989, 1993, 1998 samt 2003 (Figur 1).

Vandringsrörelserna är utspridda under en lång period under framför allt sista halvan av september och första halvan av oktober (mediandatum 23 september, n=126; Figur 2). Förutom förhöjda antal under ovannämnda period ringmärks en del mindre hackspettar vid månadsskiftet juli-augusti.

Figur 1. Uppträdande av mindre hackspett under åren 1969 till 2003 vid Hammarö fågelstation. Övre grafen visar antalet observationsdagar av arten och undre grafen antalet ringmärkta fåglar.

Figur 2. Tidsmässigt uppträdande hos ringmärkta mindre hackspettar vid Hammarö fågelstation i tredagarsperioder från 15 juli till 15 november under åren 1969 till 2003.

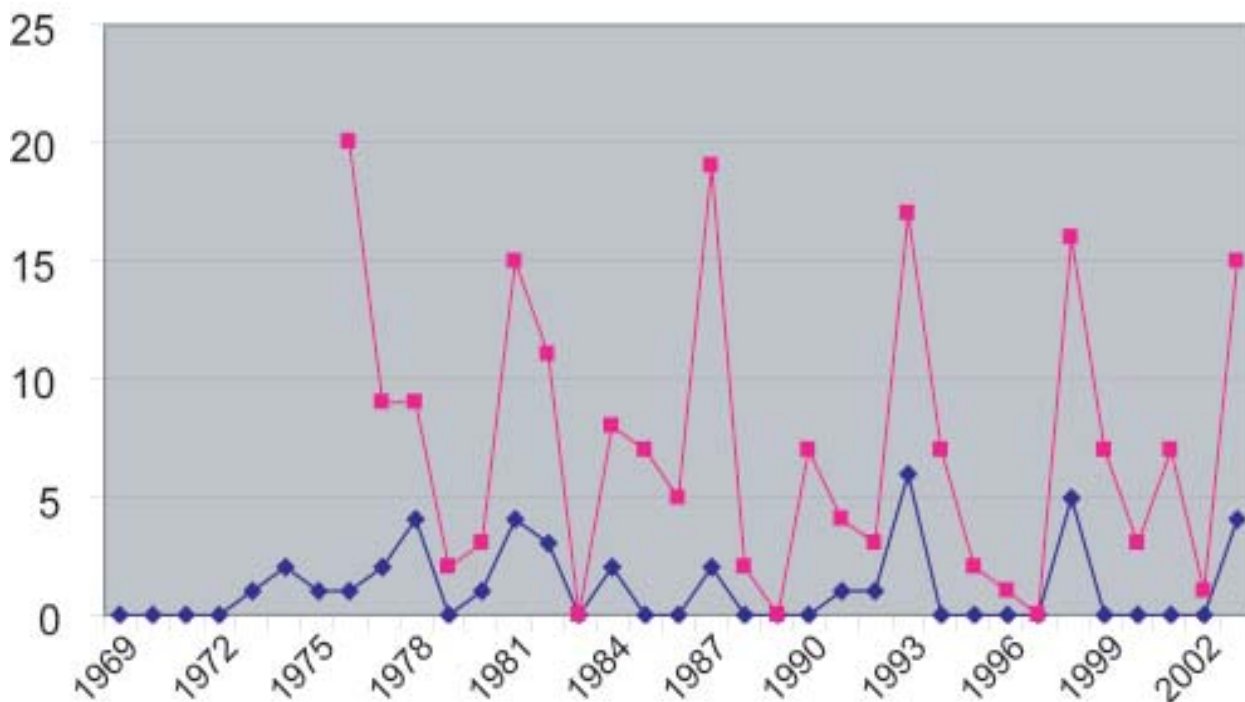
Tretåig hackspett

Denna art ringmärktes så gott som årligen under 1970-talet och början av 1980-talet. Sedan dess har arten varit mer sällan återkommande i näten och under det se-

Tretåig hackspett Foto: Dan Mangsbo

naste decenniet har arten bara ringmärkts under tre höstar, 1993, 1998 och 2003. Arten verkar, liksom den mindre hackspetten, vara svårfångad på Hammarö då antalet observationsdagar vida överskrider antalet fångade individer under vissa år. Enligt krysskorten är den tretåiga hackspettens uppträdande vid fågelstationen cykliskt med fem-sexårsintervaller. Toppnoteringarna återfinns under åren 1976, 1981-82, 1987, 1993, 1998 och 2003 (Figur 3). Under 1960 och 1970-talen var den tretåiga hackspetten betydligt vanligare i Värmland, på grund av de omfattande barkborreangreppen under främst 1960-talet (Ehrenroth 1994). 1976 var det sista året med riklig förekomst av tretåig hackspett och sedan dess har de cykliska invasionsrörelserna övertagit. År 1993 var den hittills kraftigaste invasionen sedan mitten av 1970-talet och den märktes ännu tydligare på Värmlandsnäs där mellan 75 och

Figur 3. Uppträdande av tretåig hackspett under åren 1969 till 2003 vid Hammarö fågelstation. Övre grafen visar antalet observationsdagar av arten och undre grafen antalet ringmärkta fåglar.

100 fåglar sträckte ut under hösten (Axelsson 1994). Den tretåiga hackspetten är som mest flyttningsbenägen i mitten och slutet av oktober (mediandatum 15 oktober, n=40) och de allra tidigaste fåglarna har fångats sent i augusti.

Hackspett hösten 2003

Förutom de tydliga invasionsrörelserna av de mindre (årsrekord med elva märkta fåglar) och tretåiga hackspettarna noterades tre ringmärkta gråspettar och 14 observationsdagar av arten. De övriga arterna uppträdde i normala antal under hösten med elva ringmärkta större hackspettar, två gröngölingar och sju spillkråkor.

Litteratur

- Alerstam, T.** 1990. *Bird Migration*. Cambridge.
- Axelsson, H.** 1994. Höststräcket vid Ladholmen, Värmlandsnäs 1993. *Årsrapport 1993 från Hammarö fågelstation* 33: 38-45.
- Ehrenroth,** 1994. Hammarö fågelstation 1993. 132-133 i SOF: *Fågelåret 1993*. Stockholm.
- Nilsson, S. G., Olsson, O., Svensson, S. & Wiktander, U.** 1992. Population trends and fluctuations in Swedish woodpeckers. *Ornis Svecica* 2: 13-21.
- Roos, G.** 1984. Flyttning, övervintring och livslängd hos fåglar ringmärkta vid Falsäterbo (1947-1980). *Anser, Supplement* 13: 1-208.